

MİMAR SİNAN

Türk, mimar. Dünyanın en büyük yapı sanatçılarından biridir. 1489'da Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğdu, 17 Temmuz 1588'de İstanbul'da öldü. Doğum tarihi kesin değildir. Ailesine ve yaşamına ilişkin kimi zaman yetersiz ve çelişkili bilgiler, çağdaşı Sâi Mustafa Çelebi'nin onun ağzından yazdıklarına, mimarbaşı olduğu dönemden kalan yazışmalara, kendi vakfiyesine ve yazarı bilinmeyen belge ve kitaplara dayanmaktadır. Kaynaklara göre Sinan, I. Selim (Yavuz) padişah olduktan sonra başlatılan ve Rumeli'de olduğu gibi Anadolu'dan da asker devşirmeyi öngören yeni bir uygulama uyarınca 1512'de devşirilerek İstanbul'a getirildi. Orduya asker yetiştiren Acemi Oğlanlar Ocağı'na verildi, 1514'te Çaldıran Savaşı'nda 1516-1520 arasında da Mısır seferlerinde bulundu. İstanbul'a dönünce Yeniçeri Ocağı'na alındı.

I.Süleyman (Kanuni) döneminde 1521'de Belgrad, 1522'de Rodos seferlerine katıldı, subaylığa yükseldi. 1526'da katıldığı Mohaç seferinden sonra zemberekçibaşı (baş teknisyen) oldu. 1529'da Viyana, 1529-1532 arasında Alman, 1532-1535 arasında da Irak, Bağdat ve Tebriz seferlerine katıldı. Bu son sefer sırasında Van Gölü'nün üstünden geçecek üç geminin yapımını başarıyla tamamlaması üzerine kendisine haseki unvanı verildi. 1536'da Pulya (Puglia) seferlerine katıldı. 1538'de yer aldığı Karabuğdan (Moldovya) seferi sırasında Prut Irmağı üstünde yaptığı bir köprüyle dikkatleri üstüne çekti. Bir yıl sonra mimar Acem Ali'nin ölümü üzerine onun yerine sermimar-ı hassa (saray baş mimarı) oldu. Günümüzdeki bayındırlık bakanlığına eş düşen bu görevi ölümüne değin sürdürdü.

Mimar Sinan, Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü olduğu çağda yaşamıştır. I.Süleyman (Kanuni), II. Selim ve III. Murat olmak üzere üç padişah döneminde mimarbaşılık etmiş, imparatorluğun gücünü simgeleyen mimarlık başyapıtlarının tasarlanıp uygulanmasında birinci derecede rol oynamıştır. Etkisi ölümünden sonra da sürmüştür, her dönemde saygınlığını korumuştur. Atatürk ona ilişkin bilimsel araştırmaların başlatılmasını, onun bir heykelinin yapılmasını istemiştir. 1982'de İstanbul'daki Devlet Güzel Sanatlar Akademisi çekirdek olmak üzere oluşturulan yeni üniversiteye onun adı verilmiştir. Sinan'ın yetişmesine ilişkin doyurucu bilgi yoksa da, dülgerliği Acemi Oğlanlar Ocağı'nda öğrendiği sanılmaktadır. Acemi Oğlanlar, başka işlerin yanı sıra yapı işlerinde de görevlendirilirdi.

Sinan daha sonra ordunun yapı gereksinimini karşılayan birimlerinde görev almış, buradaki çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Gerek ordunun bu birimleri tarafından usta-çırak ilişkisi içinde gerçekleştirilen yapım ve onarım çalışmaları, gerek orduyla birlikte gittiği yerlerde görme olanağı

bulduğu yapılar, Mimar Sinan'ın eğitiminin parçası olmuştur. Çeşitli kaynaklara göre Sinan 84 cami, 52 mescit, 57 medrese, 7 okul ve darülkurra, 22 türbe, 17 imaret 3 darüşşifa, 7 su yolu kemeri, 8 köprü, 20 kervansaray, 35 köşk ve saray, 6 ambar ve mahzen, 48 hamam olmak üzere sayılamayanlarla birlikte üç yüz elliyi aşkın yapı gerçekleştirmiştir.

Elli yıla yakın bir süre!Osmanlı İmparatorluğu'nun mimarbaşılığını yapmış olmasına karşın, bunların hepsini onun tasarlayıp uygulamış olduğunu söylemek güçtür. Çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere imparatorluğun her yanına dağılmış bulunan bu yapıların bir bölümünü öğrencileri ya da ona bağlı mimarlar örgütü yapmış olmalıdır. Bunların arasında onarımlar da vardır. Bu tür sayılar Sinan'a gösterilen saygıyı ortaya koyar. Onun asıl önemi, yapılarında gerçekleştirdiği deneyler ve getirdiği yeniliklerle Osmanlı-Türk mimarlığını "klasik" olarak adlandırılan doruğuna ulaştırmasındadır.

Sinan mimarbaşılığından önce de askeri amaçlı olmayan yapılar tasarlamış ve uygulamış olmalıdır. Ama ilk önemli yapıtı İstanbul'da ki Şehzade (Mehmed) Camii'dir. Kendisinin çiraklık dönemi yapıtı olarak nitelendirdiği bu cami, dört ayağın taşıdığı ve dört yarım kubbenin desteklediği bir kubbe ile örtülüdür. Dış görünüşlerin kitlesel etkisi azaltılmış, içerde ise daha aydınlık bir mekân oluşturma yoluna gidilmiştir. Onu izleyen Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Camii'nde ise yarım kubbelerin sayısı üçe indirilerek daha rahat bir iç mekân araştırılmıştır. Osmanlı-Türk mimarlığının en önemli yapılarından biri Süleymaniye Camii ve Külliyesi'dir. Sinan kalfalık dönemi yapıtı olarak adlandırdığı bu yapıda İstanbul'daki Bayezid Camii'nde kullanılan taşıyıcı sistemi yinelenmiş, dört ayak üstüne oturan kubbeyi giriş-mihrap yönündeki yarım kubbelerle desteklenmiştir.

Bu, Ayasofya ile ortaya atılan strüktür sorunun, onun tarafından bir kez daha ele alınışıdır. Süleymaniye, darülkurrası, darüşşifası, hamamı, imareti, altı medresesi, dükkânları ve Kanunî Süleyman ile Hürrem Sultan'ın türbeleriyle büyük bir alana yayılmış kentsel bir düzenlemedir ve Türkler'in dinsel yapılara toplumsal hizmet yapısı içeriği katmalarının en önemli örneğidir.

Kubbe ve yarım kubbeler, yüklerini, uyumlu geçişlerle bir sonrakine iletirler. Yapı bu düzenden gelen bir dinginlikle, İstanbul'un Haliç'e bakan tepelerinden birinde yer alır. Dönemin önde gelen tüm sanatçılarının katkıda bulunduğu Süleymaniye, her ayrıntısıyla bir bütün olarak ele alınmıştır. Yedi yıl gibi kısa bir sürede bitirilmiş olması Sinan'ın mimarlıkta olduğu kadar örgütlenme alanındaki dehasını da ortaya koyar. Yapının yapıldığı döneme ışık tutan muhasebe defterleri de günümüze kalmıştır. Sinan yapı ile çatı örtüsü için en yetkin taşıyıcı sistemi, en yetkin biçimi bulmak yolunda deneyler yapmış, hatta zaman zaman geçmişte kullanıp sonra terk edilen yöntemleri yineleyerek bunların nasıl ileri götürülebileceğini araştırmıştır. Kimi zaman bu tür deneyleri birbirine koşut olarak sürdüğü de görülür.

İstanbul'daki Sinan Paşa Camii gibi kimi yapıları, kubbeyi altıgen bir plana oturtmayı denemesiyle Edirne'deki Üç Şerefeli Camii'yi anımsatır. Edirnekapı'daki Mihrimah Sultan Camii'nde olduğu gibi ana mekânı tek bir kubbeyle örten camileri, erken Osmanlı dönemi camilerini düşündürür. Denemelerinin en ilginçlerinden biri gene İstanbul'daki Piyale Paşa Camii'dir. Burada kökenleri erken Osmanlı döneminden de önceye giden ve yapıyı çok sayıda küçük kubbe ile örten çok ayaklı cami şemasını ele almıştır. Bütün bu deneyler onu başyapıtlarından birine, Edirne'deki Selimiye Camii'ne götürdükleri için önemlidir.

Sinan ustalık dönemi yapıtı olarak nitelendirdiği bu camide daha önce İstanbul'daki Rüstem Paşa Camii'nde çözmeye çalıştığı bir sorunu, yani kubbeyi sekizgen bir plan üstüne oturtma düşüncesini uygulamıştır. Böylece, taşıyıcı ayaklar incelemekte, yükleri ileten öğelerin küçülmesiyle de kubbe, yapıdaki en önemli mekân belirleyici öğe durumuna gelmektedir. Sinan burada 31 m'yi geçen çapıyla en büyük kubbelerini gerçekleştirmiştir. Külliye'nin öteki yapıları camiye göre arka planda tutulmuştur. Selimiye, strüktüründen mekân oluşumuna, oranlarından süslemelerine kadar Klasik dönem Osmanlı-Türk mimarlık birleşiminin dilini ortaya koyan, kurallarını belirleyen çok önemli bir başyapıttır.

Sinan, öteki yapıtlarında da araştırmacılığını sürdürmüştür. Türbeleri buna örnektir. Şehzade Mehmet Türbesi'nde dilimli kubbe kullanmış, alışılmadık ölçüde süslü bir yüz düzenlemesine gitmiştir. Kanuni Süleyman Türbesi'nde de iç mekân ile dış görünüş arasında bir denge kurmak amacıyla örtü olarak, Osmanlı-Türk mimarlık geleneğinde çok sık kullanılmayan çift yüzlü kubbeyi seçmiş, iç kubbeyi yapının içindeki ayaklara, dış kubbeyi de dış duvarlara taşıtmıştır. II. Selim Türbesi'nde ise geleneksel altı ya da sekizgen plan yerine, yapı öğeleri arasında karşıtlık yaratan, köşelerin kesik kare planını seçmiştir. Sinan'ın, denemeci tutumunu öteki işlevlerde de sürdürdüğü gözlenir. Her zaman işleve, taşıyıcı sisteme, yapının bulunduğu yere göre en uygun olacak biçimi araştırmıştır.

Yola çıkış noktası geleneksel biçim ve plan şemaları olmasına karşın, bunlara katı bir biçimde bağlı kalmamış, koşulların gerektirdiği yerlerde yeni biçimlere yönelmiş, böylece eski ile yeni arasında bir bağ oluşturabilmiştir. Sinan'ın yapıları mimarlık bakımından olduğu kadar mühendislik bakımından da önem taşır. Bu nedenle "ser mimârân-ı cihan ve mühendisân-ı devran dünyadaki mimarların ve zaman içindeki mühendislerin başı" diye anılmıştır. Yapılarının çoğunun 400 yıl sonra bile ayakta duruyor, hatta kullanılıyor olması, onların taşıyıcı sistemlerine olduğu kadar temellerine de özen gösterilmiş olmasındandır.

Sinan'ın mühendis yanı sıra su yollarıyla köprülerinde ortaya çıkar. Bunlarda zamanının sahip olduğu tüm mühendislik bilgilerini uygulamış, hatta kimi zaman onları aşan, ileri götüren tasarımlar gerçekleştirmiştir. İstanbul'un su sorununu çözmekle görevlendirilmiş, bentleriyle,

tünelleriyle, su yolları ve su yolu kemerleriyle, biriktirme ve dağıtma yapılarıyla uzunluğu 50 km'yi aşan ve Kırkçeşme adıyla bilinen su yapılarını gerçekleştirmiştir. Süleymaniye Külliye'sine 53 milyon akçe harcanırken Kırkçeşme yapılarına 43 milyon akçe harcanmış olması da zamanında bunlara verilen önemin bir başka göstergesi olmaktadır.

Sinan, köprülerini de en az öteki yapıtları kadar önemsemiş, toplam uzunluğu 635,5 m'yi bulan Büyükçekmece Köprüsü ile sağlam olduğu kadar güzel de olan bir yapıt diye övünmüştür. En geniş açıklığı örtecek kubbeyi, en ince ve uzun minareyi araştırmak, böyle bir minaredeki şerefelere birbirleriyle kesişmeyen üç merdivenle çıkmayı denemek, bu mühendislik dehasının yaratıcılığını ortaya koyan örneklerdir. Mimarlık, kimi zaman, içinden çıktığı toplumun genel yapısıyla uyum içinde olan bir bütünlüğe erişir. Bu, kendi gününün gereksinmelerini kendi olanaklarıyla karşılayan, ama geçmişin deneyim ve anılarını da içeren bir bireşimdir.

Yapı gereçleri, yapım yöntemleri, elde edilen biçimlerle ve onlar da yerel-iklimsel koşullarla uyum içindedirler. Bunları birbirlerinden ve içinde buldukları toplumsal koşullardan soyutlamak olanaksızdır. Ortaya çıkan biçimler toplumun büyük bir çoğunluğunca benimsenen simgelere dönüşür. Toplumunu neredeyse yapılarıyla özdeşleştirmek olasıdır. Bu yalnız belli bir yere ve çağa özgü, başka bir benzeri olmayan bir mimarlık demektir. İşte Mimar Sinan böyle bir süreç içinde yer almaktadır. Tek tek yapıtlarından çok, mimarlığı uyumlu ve kendi içinde tutarlı bir bireşime götürme yolundaki çalışmalarıyla önem taşır.

Osmanlı-Türk mimarlığı onunla birlikte bireşim sürecini tamamlamış, arayış aşamasından klasik dönemine geçmiştir. Bu geçiş, biçim olarak kubbeyi, düzenleme ilkesi olarak da merkezi planlı yapıyı anıtsal bir mimarlığın en önemli ögesi olan kubbeyi ve ona bağlı taşıyıcılar sistemini en yalın ve açık biçimde kullanıp onu anıtsal mimarlık düzenlemelerinin çekirdeği durumuna getirmek Osmanlı-Türk mimarlığının dünya mimarlığına bir katkısıdır. Böylece hem Doğu, hem Batı ile ilişki içinde olan, Anadolu ve Akdeniz kültürlerine sahip çıkan bir Osmanlı-Türk İslam mimarlık bileşimi ortaya çıkmıştır.

Bu, yapıya katkıda bulunan öteki sanatları da etkilemiş, imparatorluğun her yerinde ki yapı eylemleri için yol gösterici olmuştur.

Eserleri

Şehzade (Mehmed) Külliyesi, 1543-1548, İstanbul; Rüstem Paşa Külliyesi, 1544-1555, Tahtakale/İstanbul; Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi, 1546, İstanbul; Hayrettin Paşa Hamamı (Çinili Hamam) 1546, Zeyrek/İstanbul; Mihrimah Sultan Külliyesi, 1547-1548, Üsküdar/İstanbul; Rüstem Paşa Medresesi, 1550, Cağaloğlu/İstanbul; Süleymaniye Külliyesi, 1550-1557, İstanbul; Zal Mahmut Paşa Külliyesi, 1551-1566, Eyüp/İstanbul; Sinan Paşa Külliyesi, 1553-1555, Beşiktaş/İstanbul; Kırkçeşme Su Yapıları, 1555-1563, Alibey Köyü/İstanbul; Haseki Hürrem Sultan (Çifte) Hamamı, 1556, Sultanahmet/İstanbul; Rüstem Paşa Kervansarayı, 1560, Edirne; Mihrimah Sultan Külliyesi, 1562-1565, Edirnekapı/İstanbul; Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, 1564-1569, Lüleburgaz; Büyükçekmece Köprüsü, 1566-1568, İstanbul; Sultan Süleyman Kervansarayı, 1566-1567, Büyükçekmece/İstanbul; Selimiye Külliyesi, 1567-1575, Edirne; Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, 1571-1572, Kadırga/İstanbul; Piyale Paşa Camisi, 1573-1577, Kasımpaşa/İstanbul; Sultan II. Selim Türbesi, 1574-1577, Ayasofya/İstanbul; Sokullu Mehmet Paşa Camii, 1577-1578, Azapkapı/İstanbul; Valide Sultan Külliyesi, 1577-1583, Üsküdar/İstanbul; III. Murat Köşkü, 1578, Topkapı Sarayı, İstanbul; Kılıç Ali Paşa Camisi, 1580, Tophane/İstanbul; Şemsi Ahmet Paşa Camisi, 1580, Üsküdar/İstanbul.

NOT:

Birkaç yıl önce, Süleymaniye Camii'nin yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı anlaşılmış. Eğer çözüm bulunamazsa, koca cami kısa bir zaman içinde yıkılacaktı. Caminin tüm taşıyıcı yükü kemerlerindeymiş. Bu kemerlerin ortalarında bulunan kilit taşları zamanla aşınmış.

Ama elde yazılı bir proje olmadığı için nasıl değiştirileceği bilinmiyordu. Hemen Türkiye'nin en yetkin mühendis ve mimarlarından oluşan bir heyet oluşturulmuş. Ortaya bir sürü fikir atılmış. Her kafadan bir ses çıkmış ama sonuç alınamamış. Tartışmalar sürerken caminin içinde büyük bir karmaşa sürüyordu. Ülkenin çeşitli bilim kuruluşlarından bir sürü mimar, mühendis kemerleri inceliyordu. Bu adamlardan biri ortalarda dolarken, kazara, gizli bir bölme bulmuş. Bölmede, üzerinde eski yazı olan bir not varmış. Uzmanlara incelenen kağıdın orijinal olduğu belgelenmiş. Bu kağıt parçası bizzat Mimar Sinan'ın imzasını taşıyan bir mektupmuş. Mektupta yazılanlar tercüme ettirilince ortaya şöyle bir metin çıkmış. "Bu notu bulduğunuza göre kemerlerden birinin kilit taşı aşındı ve nasıl değiştirileceğini bilmiyorsunuz." Koca Sinan, kademe kademe, kilit taşının nasıl değiştirileceğini anlatıyordu. Bu oyuk içinde yer alan bir sise ve sise içindeki notta şöyle bir şey yazıyordu: "Her kim bu taş eskidiğinde yenisiyle değiştirmek isterse; eski taşın yerine takılacak yeni kilit taşının iki tarafından yağlı ipe taşı bir taraftan sokup öteki taraftan çeksin ve sonra ipin dışarıda kalan kısımlarını kessin". Heyet Sinan'ın söylediklerini aynen yapmış. Süleymaniye camisi böylelikle kurtarılmış. Bu mektup şu an Topkapı Sarayı'nda saklanıyordu.

Hem okuyalım hem bilgilenelim.

1950-60 arası bir tarihte inşaat mühendisi, mimar ve jeofizikçilerden Bakanlığı'ndan izin alarak ülkemizdeki tarihi yapıları incelemeye başlamış. Ayasofya'yı, Yerebatan Sarnıcını filan gezdikten sonra sıra Sinan'ın kalfalık eseri Süleymaniye Camisi'yle Sinan'ın öğrencisi Mimar Davut Ağa'nın eseri Sultanahmet Camisi'ne gelmiş.

Japonlar bu camiler üzerinde günlerce inceleme yapmışlar.

Her geçen gün şaşkınlıkları daha da artıyormuş. Çünkü Japonlar daha ilk incelemede camilerin gevsek bir zemin üzerine inşa edildiğini anlamışlar.

Ama bunca yıl, bu camilerde bir çatlak dahi olmamasına akıl sır erdirememişler.

Bunun üzerine Türkiye programının gerisini tamamen iptal edip, bu iki cami üzerine yoğunlaşmışlar.

Araştırmalarının sonucunda herhangi bir sarsıntı sırasında bu iki caminin sabitlenmediğini aksine yerinde oynayarak yıkılmaktan kurtulabildiği ortaya çıkmış. Minareleri incelediklerinde ise dumurları ikiye katlanmış. Minarelerin çok daha gelişmiş

bir raylı sistem mekanizması üzerine oturtulduğunu ve her yöne yaklaşık 5 derece yatabildiğini görmüşler.

Daha derin araştırma yapmak için Edirne'ye, Sinan'ın ustalık eseri Selimiye Camisi'ne gitmişler. Oradaki olağanüstü sistemleri görünce iyice dumur olmuşlar. Selimiye'nin tüm sırlarını aylarını harcayarak çözmüşler. Japonya'ya döndüklerinde ise Sinan'ın sırlarını uygulamaya sokarak şehirlerini Sinan'ın kullandığı sistemlerle kurup

muazzam gökdelenler dikmişler. Yani su an gelişmiş ülkelerin gökdelen yapımında kullanılan çoğu sistem, yüzyıllar önce Sinan'ın geliştirdiği mekanizmalarmış.

Bir gün Selimiye Camii'ne girenler, kubbenin altında bir Japon'un ayaklarını kibleye doğru uzatmış sırtüstü yattığını görmüşler.

Tabii hemen Japon'u, "Burası kutsal bir yer. Bu şekilde yatmak bizim inançlarımıza göre saygısızlıktır. Lütfen oturun veya ayakta durun" diyerek uyarılmışlar.

Ancak, Japon trans vaziyetteymiş, gözlerini kubbeden ayırmadan şöyle sayıklıyormuş: "Bu imkansız. Ben yılların mühendisiyim. Bu kubbe var olamaz. Hayal görüyorum. Bu kubbenin orada o şekilde durması fizik ve matematik kurallarına aykırı. Bu imkansız, orada hiçbir şey yok, orada hiçbir şey yok..."

Selimiye camisinin zemini gevsek toprakmış. Bu nedenle minarelerinin yakın zamanda yıkılacağı fark edilmiş. Uluslararası bir grup bilim adamı toplanmışlar. Nasıl kurtarız bu tarihi minareleri diye kafa kafaya vermişler. Sonuçta en son teknoloji olan metal kelepçelerle minarelerin temellerini sabitlemenin en iyi çözüm olduğuna karar vermişler.

Minarelerin temellerini acınca, koymayı düşündükleri kelepçelerin aynısıyla karşılaşmışlar. Mimar Sinan bilmem kaç yüzyıl önce aynı şeyi düşünmüş meğerse.

Mimar Sinan'ın Selimiye Camii'nin kubbesini o genişliğe oturtmak için 13 bilinmeyenli bir denklemi matematiğin bilinen 4 ana işleminden farklı beşinci bir işlem yaratarak çözdüğü söylenir. Ayrıca minarelerin şerefelerine çıkanların yolda birbirlerini görmemeleri ise büyük bir bir dehanın ürünüdür. Almanlar aynı sistemi meclislerinin

önündeki dev kürede kullanmışlar. Mimar Sinan bu sistemi 2 metre çapındaki minarelere yüzyıllar önce monte edebilecek bir dehadır. Almanların dehası ise, o

MİMAR SİNAN

Ömer Faruk Hüsmüllü tarafından yazıldı.
Cumartesi, 07 Mayıs 2011 13:02 -

çirkin metal yığnına Selimiye'den fazla turist çekebildelerindedir...
Gizemcilik, gizeme gizem katmak değil, açıklamaya çalışmaktır.